

Van faciliteren naar verbinden

De pedagogische opdracht
van het jongerenwerk

Essay

Susan Ketner
Meta Flikweert
Majone Steketee

Van faciliteren naar verbinden

De pedagogische opdracht van het jongerenwerk

Susan Ketner
Meta Flikweert
Majone Steketee

Mei 2011

Inhoud

1	Inleiding	5
2	De pedagogische opdracht van het Jongerenwerk	8
3	Dilemma's in het jongerenwerk	16
4	Handelingsverlegenheid	24
5	Positieafbakening binnen welzijn nieuwe stijl	33
6	De verbindende opdracht	37
	Literatuur	40

1 *Inleiding*

It takes a village to raise a child. Het afgelopen decennium heeft dit Afrikaanse gezegde ook in de Nederlandse context meer betekenis gekregen, versterkt door de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Deze woorden worden dan ook regelmatig aangehaald. Opvoeding is niet meer alleen een taak voor ouders. Ook anderen, zowel professionals als vrijwilligers, hebben hierin een belangrijke rol. De vraag hoe deze 'brede pedagogische opdracht' vorm zou moeten krijgen laat zich echter niet gemakkelijk beantwoorden. Over de - al dan niet intentionele - opvoedende functie van vrijwillige en professionele medeopvoeders is nog weinig bekend. Bovendien bestaat er weinig helderheid over wat de pedagogische functie van de verschillende actoren kan inhouden. Dat wordt op zeer uiteenlopende wijze aangeduid. Wat wel steeds duidelijker wordt is dat deze partijen, net als opvoeders in het gezin, zich nogal eens het hoofd breken over morele kwesties. Die doen zich bijvoorbeeld voor wanneer verschillende opvoedingsdoelen met elkaar botsen. Onzekerheid over de eigen (semi-)professionele moraliteit speelt hierin zeker mee. Daarnaast is er nog weinig inzicht in de wederzijdse verwachtingen van ouders en andere betrokkenen over elkaars rol. Daardoor zijn ook de mogelijkheden van onderlinge afstemming en aansluiting nog onvoldoende verkend.

Het Verwey-Jonker Instituut brengt in verschillende deelonderzoeken de opvoedingskwaliteit en de pedago-

gische opdracht van diverse instellingen voor jeugdzorg in kaart. In dit essay verkennen we de positie van het jongerenwerk in de pedagogische infrastructuur. Het jongerenwerk is gericht op (groepen) jongeren tussen de 12 en 23 jaar. Het maakt deel uit van het sociaal-culturele jeugdwerk en organiseert activiteiten voor en met jongeren buiten de context van school, werk en gezin - aldus de beschrijving in het webdossier Jeugdwelzijnswerk van het Nederlands Jeugdinstituut (www.nji.nl). Met deze activiteiten heeft het jongerenwerk zowel een pedagogische doelstelling (jongeren vormen, helpen, steunen in hun persoonlijke ontwikkeling en confronteren met hun eigen gedrag) als een maatschappelijke doelstelling (het bevorderen van maatschappelijke integratie en burgerschap en de preventie van overlastgevend probleemgedrag).

De vraag die in dit essay voorop staat is hoe het opvoedingsveld van het jongerenwerk eruitziet en met welke morele pedagogische dilemma's jongerenwerkers als medeopvoeders te maken kunnen krijgen. Aan dit essay ging een beknopte literatuurstudie vooraf. De uitkomsten daarvan zijn voorgelegd aan enkele professionals uit het jongerenwerk tijdens een expertmeeting. In dit essay zetten we uiteen welke visies er zijn op de eigen rol als (mede-)opvoeder, hoe professionals stelling nemen in morele vraagstukken en hoe verantwoordelijkheden zijn afgebakend. In deze uiteenzetting over de pedagogische opdracht van het jongerenwerk behandelen wij achtereenvolgens de volgende thema's. Ten eerste bespreken we welke pedagogische opdracht impliciet of expliciet in het jongerenwerk besloten ligt. Ten tweede komt aan de orde welke morele dilemma's kunnen ontstaan wanneer de (normatieve) uitgangspunten van het jongerenwerk op de werkvloer met elkaar op gespannen voet komen te staan. In het daaropvolgende

hoofdstuk komt de vraag aan de orde hoe de eventuele handelingsverlegenheid van jongerenwerkers te duiden en mogelijk te doorbreken is. We gaan in hoofdstuk vijf kort in op de positie van het jongerenwerk en de afstemming met andere spelers in het jeugdveld. We besluiten met een korte samenvatting van het essay.

2 *De pedagogische opdracht van het jongerenwerk*

Visies op het jongerenwerk

Er is een duidelijke verschuiving zichtbaar in visies op de (pedagogische) doelen van het jongerenwerk: terwijl eind jaren tachtig het jongerenwerk vooral een activerende rol vervulde, wordt vanaf de jaren negentig een meer opvoedende en corrigerende rol van de jongerenwerker verwacht. Deze roep om pedagogisering komt allereerst tot uiting in de academische wereld. Zo stelt Van Ewijk (1984) dat er binnen een jeugdvoorziening meer moet gebeuren dan 'ruimte bieden'. Wanneer de ontmoetingsfunctie van de voorziening wordt overgelaten aan jongeren zelf, werkt dit uitsluiting en verveling in de hand. Ook De Winter (1995) houdt een pleidooi voor pedagogisering van het jongerenwerk: 'Een te klantgerichte opstelling is niet pedagogisch. Ze is beperkt tot begeleiding, respect en tolerantie. Dat is ontkenning van een pedagogische relatie.'

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft in 1991 een Gemeentelijk Functioneel Ontwerp Sociaal Cultureel Werk (GFO-SCW) uitgebracht. In 1995 is dit herzien. Hierin staan de functies van het sociaal-cultureel werk omschreven: ontmoeting en recreatie; vorming en educatie; cultuur en creativiteit; dienstverlening en voorlichting; belangenbehartiging en active-

ring; opvang, afstemming en coördinatie; signalering. Een pedagogische functie wordt hierin niet expliciet genoemd, maar deze is onder andere vervat in 'vorming en educatie'. Daaronder wordt verstaan: 'Het bevorderen van kennis, inzicht en vaardigheden van individuen en/of groepen ter wille van een verbetering van het persoonlijk en algemeen maatschappelijk functioneren.'

In 2003 ging De Winter tijdens de Dag van het Jongerenwerk verder in op de pedagogische doelstelling van het jongerenwerk. Daarin is het leggen van sociale verbindingen volgens hem minstens even belangrijk als 'ontwikkelen van eigen identiteit'. Dat wil zeggen dat het jongerenwerk jongeren ondersteunt in persoonlijke én sociale ontwikkeling, via steun en toezicht. Binnen het jongerenwerk zijn cultuur en religie belangrijk, mits de jongeren zich aan democratische grondrechten houden en waar nodig sociale verantwoordelijkheid nemen. Ten slotte, geeft hij aan, betekent het serieus nemen van jongeren(participatie) dat luisteren en confronteren belangrijk zijn. Dat kan alleen maar via vertrouwensrelaties.

Ook in het rapport *Jongerenwerk: Stand van zaken en perspectief* besteden de auteurs expliciet aandacht aan de pedagogische rol van de jongerenwerker (Van Ginkel et al., 2006). Zij stellen dat een moderne jongerenwerker ondersteuning en begeleiding moet bieden, vanuit zijn eigen volwassenheid en professionaliteit. Ook deze auteur benadrukt het belang van wederzijds vertrouwen. Wanneer jongerenwerkers, zowel binnen als buiten op straat, aangeven wat hun grenzen zijn, weten jongeren wat zij aan de werker hebben. Daarbij staat de ontwikkeling van de waarden en normen van de jongeren centraal. Al met al draagt het jongerenwerk bij aan de persoonlijke ontwikkeling van jongeren, aan het maken van individuele keuzes en

aan het ontwikkelen van sociale competenties. Hierbij zijn ook verbindingen met anderen van belang: leeftijdsgenoten, buurtbewoners en vertegenwoordigers van instanties. De pedagogische rol van de jongerenwerker ligt in het stellen van grenzen, in samenwerking met de jongeren. Het maken van afspraken werkt beter dan het opleggen van regels, menen de auteurs, want in het eerste geval zijn jongeren verantwoordelijk voor hun eigen gedrag.

Het is duidelijk dat de roep om meer te zijn dan overlastbestrijders of veredelde oppassers (jongeren van de straat houden) binnen het jongerenwerk steeds groter wordt. Naar aanleiding van een onderzoek naar de ontwikkelingen binnen het jongerenwerk stelt het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) vast dat de tijd dat het jongerencentrum er alleen was voor gezelligheid en ontspanning allang voorbij is (Van Ginkel et al., aangehaald in Van Gurp, 2008). In een notitie waarin de kwaliteiten worden beschreven van het jongerenwerk in het kader van 'jeugd en veiligheid' omschrijft de auteur verschillende voorwaarden waaraan een jongerenwerker moet voldoen (Van Gurp, 2008): een jongerenwerker moet in staat zijn een vertrouwensrelatie op te bouwen met jongeren, moet afstand kunnen bewaren van de leefwereld van jongeren en vervult een brugfunctie tussen jongeren en maatschappij. Daarnaast heeft de jongerenwerker de juiste houding en is hij zich bewust van de voorbeeldfunctie die hij heeft. Hij vervult vooral een agogische functie en heeft een pedagogische opdracht: het ondersteunen van jongeren bij hun ontwikkeling. Jongerenwerk is daarmee meer dan het organiseren van leuke activiteiten voor jongeren, maar heeft ook niet als primaire verantwoordelijkheid om aan preventie te doen en overlast te bestrijden. Het draait om het leveren van een positieve

bijdrage aan de ontwikkeling van jongeren. Dit kan bijvoorbeeld door jongeren met hun eigen grenzen te confronteren en met die van anderen, hen te laten inzien dat bepaald gedrag consequenties heeft voor anderen, of door hen te leren dat de maatschappij van hen verwacht dat zij zelf verantwoordelijkheid dragen voor hun eigen gedrag. Bewustwording van dit soort mechanismen is onontbeerlijk voor jongeren om probleemloos te kunnen functioneren in de maatschappij (onder meer op school en op de werkplek). In het verlengde van de pedagogische functie heeft het jongerenwerk dan ook de functie om jongeren te helpen hun positie in de maatschappij te versterken (Van Gurp, 2008).

Verbreding pedagogische opdracht jongerenwerk

Uit de expertmeeting over de pedagogische opdracht in het jongerenwerk, blijkt dat in de praktijk deze opdracht breder wordt opgevat dan alleen normatief. Er wordt, naast straffen, veel meer ingezet op het verleiden, ofwel op *sticks and carrots*. Jongerenwerkers kunnen meer inzetten op de verleidelijke kant van hun werk voor jongeren. Laat hen bijvoorbeeld zelf activiteiten organiseren en samen dingen doen. Het gaat om activering en het leggen van sociale verbindingen. Dergelijke acties versterken het ego van de jongeren. Bovendien leren ze elkaar en andermans gebruiken zo kennen, accepteren en waarderen. Zo leren Nederlandse jongeren bijvoorbeeld Marokkaanse gebruiken en andersom.

Oorspronkelijk stond in het jongerenwerk het aanbodgericht werken centraal, vervolgens het vraaggerichte- en probleemgerichte werken. Nu is de insteek

positiever: gericht op kansen. Dit betekent dat jongerenwerkers de jongeren bijstaan in hun ontwikkelingsproces, hun talenten bevorderen en waardering geven. Daarmee onderscheidt het jongerenwerk zich duidelijk van de hulpverlening en het onderwijs (die natuurlijk ook een andere kerntaak hebben). Hoe groot de ellende ook is, komt in de expertmeeting naar voren, het jongerenwerk blijft zoeken naar mogelijkheden voor jongeren om zich verder te ontwikkelen. Zij moeten beter worden van het jongerenwerk. Wanneer een jongere zich misdraagt, moet hij daarop aangesproken worden en moet hem worden gevraagd om uitleg van zijn gedrag. Maar daarnaast kan de jongerenwerker constateren dat de jongere bijvoorbeeld leiderschapskwaliteiten heeft. Hij heeft namelijk andere jongeren voor zijn doeleinden weten te mobiliseren en aangezet tot slecht gedrag. De kunst is om de jongere die leiderschapskwaliteiten voor een ander, positief doel in te laten zetten. Ook aan bijvoorbeeld rondhangen op hangplekken, waar vaak negatief tegenaan wordt gekeken, kan een positieve invulling worden gegeven: een hangplek kan immers ook gezien worden als een leerplek. Onder leeftijdsgenoten leert een jongere sociaal te functioneren, samen te werken en zijn plaats te bepalen. Wanneer jongeren massaal tot hun twintigste op hun kamers zouden blijven, zou dat daarna tot vreselijke sociale problemen leiden, stellen de experts vast.

Ook komt naar voren dat de jongerenwerker jongeren vooruit moet helpen, naast hen moet gaan staan en hen moet bijstaan in hun ontwikkeling. Dialoog, interactie en vertrouwen staan hierbij centraal. De jongerenwerker heeft ook een normatieve, disciplinerende functie door jongeren te helpen bij het bepalen van normen en waarden, hen te laten experimenteren met

gedrag én te leren wat acceptabel is. Alle jongerenwerkers zijn het hierover eens. De meesten zijn ook heel duidelijk waar hun grenzen liggen. Als een jongerenwerker die niet aangeeft, komt dat doordat hij zijn vak niet verstaat of zich bedreigd voelt. De meeste jongerenwerkers zijn zich al lang bewust van het belang van geduld en het opbouwen van vertrouwen.

Tot slot noemen de experts als missie van het jongerenwerk: het bestrijden van achterstandssituaties en het activeren van jongeren. In het jongerenwerk moeten sociale insluiting, deelname en verbinding tussen bewoners centraal staan. Momenteel is de basis van het jongerenwerk het wijkgericht werken. Vroeger gebeurde dit alleen in crisissituaties. De deelnemers aan de expertmeeting herkennen zich in het in de inleiding genoemde motto *it takes a village to raise a child*. Jongerenwerkers zijn nu veel meer betrokken bij buurtontwikkeling en ontwikkelingsprocessen. Daarbij is het ook van belang om de leefomgeving van jongeren op te voeden en bij activiteiten te betrekken. Wanneer buurtbewoners klagen over overlast en vinden dat jongerenwerkers dit moet oplossen, dan geven die aan dat het ook de verantwoordelijkheid van de buurtbewoners zelf is. Volgens de deelnemers aan de expertmeeting is deze invulling van de pedagogische rol in het jongerenwerk een landelijke ontwikkeling, alleen zijn jongerenwerkers nog niet overal even ver.

De brede pedagogische opdracht van het jongerenwerk: een model

Binnen de brede pedagogische opdracht van het jongerenwerk kunnen dus verschillende opvoedingsdoelen onderscheiden worden. Het jongerenwerk is meer dan

het vrijblijvend aanbieden van activiteiten aan jongeren of het beperken van overlast voor de buurt. Jongerenwerk vult als het ware een 'pedagogisch gat' bij (straat) jongeren die tussen gezin, school en arbeidsmarkt in vallen (Noorda in Van Tilburg, 2003). Ook de deelnemers aan de expertmeeting menen dat je als jongerenwerker duidelijk een pedagogische taak hebt.

De verschillende opvoedingsdoelen die in dit hoofdstuk naar voren zijn gekomen, zijn onder te verdelen in individuele en maatschappelijke doelen. Parallel daaraan zijn de verschillende pedagogische doelen te scharen onder drie brede (pedagogische) normen: autonomie, sociabiliteit en conformiteit. Overkoepelend moet - om de verschillende opvoedingsdoelen te kunnen realiseren - in belangrijke mate voldaan zijn aan het welzijn van de jongere en zijn omgeving. De experts geven terecht aan dat het onzinnig is om te proberen de autonomie en sociabiliteit van een jongere te vergroten als een jongere bijvoorbeeld geen dak boven het hoofd heeft, niet genoeg te eten krijgt, zich thuis onveilig voelt of niet naar school kan. Als we schematisch kijken naar de verschillende pedagogische doelen van jongerenwerk, leidt dit tot het volgende model.

In de tabel zijn de verschillende lagen van de pedagogische opdracht van het jongerenwerk zichtbaar: het gaat zowel om individuele als om maatschappelijke doelen. Zolang persoonlijke normen en waarden en maatschappelijke normen en waarden (redelijk) overeenkomen, hoeft dit geen spanning op te leveren tussen het belang van het kind en het belang van de maatschappij. Deze kunnen elkaar zelfs versterken. Maar soms blijken pedagogische doelen met elkaar op gespannen voet te staan. Bijvoorbeeld bij het tegengaan van overlast: zelfontplooiing van jongeren en hen de

ruimte geven om te experimenteren staat haaks op repressief optreden, ook wel zero-tolerance genoemd. Wanneer men voor het één kiest, komt het ander in het gedrang.

(Pedagogische) normativiteit	Opvoedingsdoelen: Individu	Opvoedingsdoelen: samenleving
Welzijn	Autonomie Leren individuele keuzes te kunnen maken Ontwikkelen eigen identiteit Ontwikkeling positief zelfbeeld Versterken ego Vormen van een eigen mening	Maatschappelijke participatie Samenleving vormgeven
	Sociabiliteit Ontwikkelen sociale competenties: omgangsvormen agressiebeheersing samenwerkingsvormen	Democratisch burgerschap Gemeenschapszin Samenleven Sociale cohesie
	Conformiteit Leren omgaan met / respecteren van grenzen en regels Verantwoordelijkheid nemen voor eigen gedrag	Maatschappelijk aangepast Tegengaan van overlast

Model: Opvoedingsdoelen en pedagogische normativiteit jongerenwerk

-

3 *Dilemma's in het jongerenwerk*

Dilemma 1: Voor iedereen of alleen voor raddraaiers?

Het eerste dilemma is op welke groep jongeren het jongerenwerk zich zou moeten richten: op alle jongeren, alleen op probleemjongeren of juist niet op de probleemjongeren, maar op degenen met wie nog iets te bereiken valt? Zowel in de literatuur als onder professionals blijken de meningen verdeeld. Jongeren­centrum De Rots in Enschede bijvoorbeeld heeft speciale activiteiten voor probleemjongeren. En zo hoort het, meent directeur Henk Slats: 'Het jongeren­werk is niet uitgevonden voor keurige burgerkindertjes, maar juist voor probleemjongeren, achterstandsjeugd, randgroepjongeren, onaangepaste jongeren, asfaltjeugd en massajeugd'. Volgens Slats heeft het jongerenwerk vooral een pedagogische functie. Een jongeren­centrum moet dus niet met een pasjessysteem 'etterbakken' uit het centrum weren, maar moet juist voor die groep van betekenis zijn. Ook Glenn Uiterloo, senior wetenschap­pelijk medewerker bij het Trimbos Instituut vindt dat jongerenwerk zich in eerste instantie op probleemjongeren moet richten en niet alleen vrijblijvende activiteiten moet aanbieden: 'We moeten af van het jongerenwerk als bezigheidstherapie. Verveling is een kwaad, maar alleen ontspanning bieden is niet genoeg. Niet alle jongeren krijgen voldoende bagage mee om te overleven

in de samenleving. Die groep moet je pedagogisch aanpakken.'

Er zijn ook jongerencentra die proberen met een pasjessysteem of een streng deurbelid de grootste raddraaiers en criminele jongeren buiten de deur te houden, zodat het veiliger wordt voor de andere (meerderheid van de) jongeren. Sommige jongerenwerkers ontwijken de probleemjeugd door alleen 'veilige' activiteiten tussen negen en vijf uur te organiseren (Noorda in Van Tilburg, 2003). Maar juist risicjongeren kunnen aandacht goed gebruiken en door groepen te mixen kunnen 'gewone' jongeren hen wellicht tot voorbeeld zijn. Hierin schuilt tegelijkertijd een gevaar: 'Om echt iets te bereiken met probleemjongeren is een heel intensieve aanpak nodig, waardoor het risico bestaat dat andere groepen niet meer aan bod komen' (Schwarze & Van Woudenberg, 2004).

In de expertmeeting vindt men dat het jongerenwerk zich in elk geval niet moet blindstaren op het bereiken van zoveel mogelijk jongeren. Door gemeentelijke overheden worden hoofdzakelijk kwantitatieve doelen geformuleerd. Er schuilt een gevaar in SMART-geformuleerde doelen zoals het verwezenlijken van een x-aantal contacten met jongeren op jaarbasis. Een hoog bereikcijfer is snel te verwezenlijken, door vooral gemakkelijk bereikbare jongeren te benaderen, of jongeren te lokken met gratis condooms. Zo ontstaan 'perverse neveneffecten van beleid': dan wordt het bereiken van aantallen jongeren het doel in plaats van het middel. Het gaat in het jongerenwerk juist om het bereiken van moeilijk benaderbare jongeren. Grote groepen jongeren zijn naar eigen tevredenheid lid van bijvoorbeeld een hockeyvereniging. Deze jongeren moet je niet lastigvalen met ongewenste overheidsbemoeyenis en gewoon hun gang laten gaan, geven enkele professionals in de

expertmeeting aan. Daarentegen loopt 15 procent van de jongeren wel tegen problemen aan. Dit betreft niet alleen maar jongeren uit achterstandswijken maar ook jongeren uit 'goede' milieus. Sommigen ontwikkelen bijvoorbeeld ultrarechtse denkbeelden; jongeren met twee werkende ouders kunnen zich gaan vervelen en vervolgens rottigheid uithalen.

Een ander discussiepunt in de expertmeeting is de vraag voor welke jongeren het jongerenwerk juist niet (meer) geschikt is. Zo is het bijvoorbeeld de vraag of je als jongerenwerker jongeren die coke of heroïne gebruiken, buiten moet zetten. Zodra je dat doet, heb je geen zicht meer op ze en kun je ze dus niet meer bijsturen. Wanneer je ze wel binnen laat, kun je in gesprek blijven en vragen naar de redenen van hun gedrag. Uit ervaring blijkt dan dat sommige jongeren na verloop van tijd van de drugs afblijven. Je lost problemen niet op door het honk dicht te gooien, schetst één van de experts. Maar het blijft een lastige vraag waar de grens ligt, vinden de professionals. Doorgewinterde criminele jongeren vormen geen doelgroep meer voor het jongerenwerk, denken ze, maar bij beginnende criminelen is het juist wel de moeite waard om te investeren in de relatie.

Dilemma 2: Harde of zachte aanpak?

Dit brengt ons bij het volgende dilemma binnen het jongerenwerk. Moeten overlastgevende jongeren hard of een zacht aangepakt worden? Daarover is al veel geschreven en ook hier verschillen de meningen. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) stelt in een advies dat politici en beleidsmakers zich niet te gemakkelijk moeten laten leiden door hypes en incidenten rond

hangjongeren (2008). De auteurs pleiten ervoor om na een grondige, lokale analyse een gerichte combinatie in te zetten van correctieve en ondersteunende interventies: een combinatie van een harde en een zachte aanpak dus. In deze benadering zijn toezicht houden, grenzen stellen en straffen belangrijke elementen. Dit geldt eveneens voor steun bieden en ruimte geven aan jongeren, en investeren in de betrokkenheid, participatie en eigen verantwoordelijkheid van jongeren. De MO-groep is het daarmee eens: geef jongeren ruimte én stel grenzen aan onacceptabel gedrag. En bel bij overlast niet meteen de politie, maar ga eerst het gesprek aan. 'Jongeren hebben recht op ruimte. Om samen te komen, vriendschappen te sluiten, en te leren hoe je je moet gedragen in de samenleving. Het liefst in de buurt. Op een plek buiten of in een jeugdvoorziening waar ze hun vrije tijd zinvol kunnen besteden. Dat kan onder begeleiding van jongerenwerkers die hen uitdagen hun talenten te ontwikkelen, die met hen sporten, ze coachen, corrigeren en een steuntje in de rug geven of bemiddelen in eventuele conflicten. Of die de politie inschakelen als er wel sprake is van criminaliteit.' (www.mogroep.nl, persbericht 17 april 2008: 'Jongerenwerk moet terug: meer en beter')

Anderen menen dat het welzijnswerk jarenlang te soft is geweest in buurten waar criminele jongeren de dienst uitmaken. In een artikel over het welzijnswerk in Kanaleneiland komt manager jeugdbeleid Ruud Boschardt van Welzijn Utrecht Zuid-West aan het woord (Kooijman, 2001). Hij vindt het welzijnswerk voor jongens die bezig zijn met drugs, geweld en prostitutie te soft 'Overleggen en praten, jarenlang de leidraad van het jongerenwerk, heeft bij deze groep geen zin', meent hij. 'Trouwens moet je nog praten met iemand die drie keer een bejaarde het mes op de keel heeft gezet? Dat

gepraat is helaas een van de redenen dat het allemaal zo ver is gekomen. We zijn met z'n allen te soft geweest (Idem).

In de expertmeeting blijkt dat ook reflectie op de eigen rol van de jongerenwerker van groot belang is als het gaat om een harde of zachte aanpak van overlast. Als jongerenwerker moet je je altijd bewust zijn van de invloed die je hebt, geven de experts aan. Hoe meer je in staat bent tot zelfreflectie en het corrigeren van je eigen rol, hoe langer je het volhoudt. Een voorbeeld: Een groep Marokkaanse jongeren gooide ruiten in en haalde rottigheid uit. Pas na jaren realiseerde de betrokken jongerenwerker zich dat Marokkaanse jongens aan de bar hangen, in tegenstelling tot Nederlandse jongeren, helemaal niet leuk vinden. Activiteiten zoals kickboksen spreken hen meer aan. Daardoor benadert deze jongerenwerker Marokkaanse jongeren nu anders. Jongerenwerkers kunnen ook gebruik maken van sociale controle. Het is nuttiger wanneer jongeren uit de eigen groep iets zeggen over onwenselijk gedrag dan dat de begeleider dit doet.

Dilemma 3: Eenheid of diversiteit?

Een andere vraag is het al dan niet aanbieden van intercultureel jongerenwerk. In de publicatie *Een groep apart? Jongerenwerk en etniciteit* wordt deze discussie uitgebreid beschreven (Kooijman, 2005; 2005b). Aan de hand van interviews met onder anderen jongerenwerkers komen de verschillende standpunten aan bod.

Eenzijds zijn er professionals die vinden dat het werken met gemengde groepen vaak voor conflicten zorgt; als jongerenwerker ben je dan alleen bezig met brandjes blussen. In een homogene groep voelen

jongeren zich veiliger en meer op hun gemak, wat een goede basis legt voor pedagogisch werk. En, menen twee geïnterviewden, als je het goed doet, bevordert dit categorale werken juist de integratie: 'Wanneer jongeren met dezelfde etnische achtergrond bij elkaar zitten, leren ze hun eigen basis en identiteit kennen. Die kennis geeft ze zelfvertrouwen. Daardoor kunnen ze beter in de Nederlandse samenleving integreren.' Een ander voordeel van gescheiden jongerenwerk dat wordt genoemd: omdat bepaalde problemen etnisch specifiek zijn, zoals taalachterstand of beperkte toegang tot de arbeidsmarkt, kun je doelgericht werker als je jongeren van dezelfde etnische achtergrond bij elkaar zet.

Anderzijds zijn er betrokkenen die menen dat een te gescheiden benadering integratie juist kan belemmeren. Sommigen van hen pleiten er daarom voor om binnen het categoriaal jongerenwerk aandacht te besteden aan inbedding in de Nederlandse cultuur. Dat kan door bijvoorbeeld sprekers uit te nodigen van onderwijsinstellingen of zelforganisaties die ingaan op thema's als modernisering en vrouwenemancipatie. Ook moeten contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen overeind blijven, bijvoorbeeld door jongeren gemeenschappelijke activiteiten te laten ondernemen zoals voetballen of muziek maken. Anderen zijn helemaal tegen een categorale benadering. Zij menen dat je in een multiculturele samenleving juist zo veel mogelijk moet mengen. Het aanbieden van afzonderlijke activiteiten voor allochtone jongeren houdt emancipatie en integratie volgens hen tegen. Een manager van een welzijnsorganisatie merkt op dat veel jongeren in de problemen komen omdat zij zich niet kunnen aanpassen en geen respect kunnen opbrengen voor andere etniciteiten of culturen. In het jongerenwerk kun je jongeren

juist leren om daarmee om te gaan. Je moet af van het 'hokjesdenken', vat één van de jongerenwerkers in Kooijmans boek dit standpunt samen. Ook in de publicatie *Jongerenwerk: Stand van zaken en perspectief* (van Ginkel et al., 2006) komt naar voren dat het juist de taak van de jongerenwerker is om met diversiteit om te gaan. Het jongerenwerk kan verschillen tussen groepen overbruggen, door ruimte te maken voor diversiteit en tegelijkertijd te zoeken naar gemeenschappelijkheid.

Dilemma 4: Anders of gelijk?

In het verlengde van het vorige dilemma speelt de vraag of jongerenwerkers dezelfde etnische achtergrond moeten hebben als de groep waarmee zij werken. Voordeel van dezelfde etnische achtergrond zou zijn de bekendheid met cultuur, tradities en taal. Anderen menen dat de culturele achtergrond van de jongerenwerker niet uitmaakt. In een artikel over de etniciteit van de jongerenwerker (Stam, 2007) geeft een professional aan dat het gaat om het leggen van contacten met de doelgroep, meer door wie je bent dan door het hebben van dezelfde achtergrond. Een ander stelt dat het hebben van dezelfde culturele achtergrond soms zelfs een nadeel kan zijn, omdat men dan vanuit angst dat zaken in de eigen gemeenschap bekend worden, minder met de jongerenwerker deelt. Een jongerenwerker uit de eigen gemeenschap kan ook in loyaliteitsconflict komen. Daarentegen kan juist een verschil in cultuur goede aanknopingspunten bieden in het contact tussen jongerenwerkers en allochtone jongeren, meent een ander. Jongeren worden op deze manier gedwongen om dingen uit te leggen die voor hen vanzelfsprekend zijn, maar voor de jongerenwerker niet. In het contact

met ouders, wordt aangegeven, is het soms wel belangrijk dat er een jongerenwerker uit de eigen cultuur is. Dat is wellicht vertrouwder, maar vooral praktischer in verband met een mogelijke taalbarrière.

Hoe dan ook vraagt het werken met verschillende doelgroepen een specifieke werkwijze van de jongerenwerker. In de handleiding *Werken met Marokkaanse jongens* (Aarass et al., 2003) wordt aangegeven dat voor het werken met deze doelgroep inzicht nodig is in de Marokkaanse jeugdcultuur. Dat kan ook voor een autochtone jongerenwerker gelden. De handleiding geeft vervolgens concrete aanwijzingen om op een constructieve manier met de doelgroep te werken, onder meer door rekening te houden met de gevoeligheid van Marokkaanse jongens voor autoritair gedrag en door de jongeren zelf te betrekken bij het opstellen van de regels.

4 *Handelingsverlegenheid*

Handelingsverlegenheid door morele dilemma's

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet dat jongerenwerkers en andere sociale professionals in de praktijk geregeld voor morele dilemma's kunnen komen te staan. Vervolgens is het de vraag, hoe zij in de praktijk met dit soort morele dilemma's omgaan. Hier zetten we uiteen hoe de dilemma's kunnen leiden tot handelingsverlegenheid op de werkvloer en waardoor dit mogelijk nog wordt versterkt.

Jongerenwerkers zijn het in grote lijnen vaak wel eens over welke normen en waarden nagestreefd moeten worden; alleen de praktische toepassing daarvan is ingewikkeld. Dat heeft ook te maken met de normen en waarden van de jongerenwerkers zelf: omdat hun werk zo sterk normatief geladen is, bevinden sociale professionals zich dikwijls in spagaat. Jongerenwerkers 'begeven zich in de gebieden waar de strijd woedt tussen mensen die verschillen wat betreft geslacht, wijk, generatie, etniciteit en klasse. Ze zoeken naar antwoorden op ethische vragen waar de samenleving mee worstelt, zonder dat die samenleving hen concrete handreikingen biedt voor hoe te handelen en vanuit welk moreel kader' (Tonkens et al., 2006). Beleidsmakers en andere professionals kijken vanaf de zijlijn toe, komen meteen met harde oordelen of dreigen met wettelijke sancties. Lang niet altijd is er vanuit de samenleving of

vanuit de instelling een moreel kader beschikbaar. Het wordt aan de jongerenwerker zelf overgelaten hoe te handelen (idem).

Een complicerende factor is dat het werken met risicojongeren meerdere (morele) contexten kent (Vogelvang, 2007). Zo is er het kader van het evidence-based werken, waarbij aanwijzingen voor handelen vanuit empirisch gevalideerde theorie vertaald moet worden naar de werkelijkheid van alledag. Verder is er soms sprake van een juridische context, wanneer jongeren over de schreef gegaan zijn en in een gedwongen kader zijn geplaatst. Een derde bron van morele argumenten vinden we in de organisatie van de activiteiten voor de (risico)jongeren. Hierbij horen werkprocessen, protocollen, bureaucratische verplichtingen en gedragsregels. Ten vierde neemt een professional zijn eigen persoonlijke normen en waarden mee, en ideeën over politiek, religie, sekseverhoudingen en cultuur. Het kan daarbij bemoeilijkend zijn dat de begeleider de plicht heeft de opvattingen van de jongere en vaak ook van zijn ouders te respecteren. Daarnaast heeft ook de professionele werkring invloed op het ethisch perspectief van de begeleider.

Echter, vergeleken bij andere sectoren zoals het bedrijfsleven of de medische zorg, is de beroepsethiek in de jeugdzorg nog een relatief onontgonnen terrein (Vogelvang, 2007). Er is geen systematische reflectie op ethische kwesties door de professionals zelf, als onderdeel van het vak. Daarmee is de 'morele competentie' van organisaties in het geding en is het denken over ethische kwesties versnipperd, meent Vogelvang. Dit brengt een risico van willekeur met zich mee. In het werken met risicojongeren kunnen professionals elk een eigen weg uit het dilemma kiezen, maar 'daarmee maken we ethische afwegingen te veel afhankelijk van

de persoonlijke opvattingen en gevoeligheden van de begeleider, of van het humeur van het hele team'. Vogelvang meent verder dat het de verantwoordelijkheid van de organisatie is om de medewerkers te ondersteunen bij morele dilemma's.

Als de werkers bij hun morele oordeelsvorming onvoldoende worden ondersteund, kan dit volgens Van Doorn (2008) leiden tot handelingsverlegenheid. Het risico bestaat dat de professionals uit zelfbehoud eerder zullen wegstappen van problemen dan erop af te gaan, en daarmee de moeilijkste cliënten en lastigste dilemma's links laten liggen. De morele oordeelsvorming is in de huidige maatschappij ook nog eens steeds minder eenduidig en dus complexer geworden, schetst Van Doorn (idem). Dit heeft onder andere te maken met ontwikkelingen als de ontzulling, dat gezagsdragers en dragers van collectieve normativiteit aan belang hebben ingeboet en aan de toename van etnische en culturele diversiteit in onze samenleving. De discussie over de morele oordeelsvorming in de maatschappelijke dienstverlening staat dan ook centraal in Van Doorns lectoraat: 'De projecten in het kader van dit lectoraat zullen uitmonden in concrete handvatten voor professionals: geen pasklare antwoorden op ethische vragen, maar veeleer werkwijzen om een reflexieve grondhouding van professionals te versterken en om hun zorgvuldigheid bij oordeelsvorming te vergroten. Werkwijzen om de toetsing en verantwoording van moreel beladen onderwerpen te verstevigen.' (Van Doorn, 2008)

Andere redenen voor handelingsverlegenheid

Ook de leden van de expertmeeting herkennen de in het vorige hoofdstuk beschreven (morele) dilemma's waar-

mee jongerenwerkers te maken krijgen. Zij geven nog een aantal andere redenen waardoor handelingsverlegenheid kan optreden. Zij noemen gevoelens van onveiligheid, de rol van de opleiding, het gebrek aan eenduidigheid in theorie- en methodiekbeschrijvingen, ambigue richtlijnen in de eigen instelling en druk van buitenaf.

Eén van de meest voorkomende vormen van handelingsverlegenheid is dat jongerenwerkers jongeren niet aanspreken omdat de situatie te bedreigend is. Vaak wordt een inschatting gemaakt wat de uitwerking is van het aanspreken van een (groep) jongere(n): hoe aanspreekbaar is iemand en welke mate van agressie kun je verwachten? Of, zoals één van de aanwezigen verwoordt: 'Als iemand compleet wous [gek] is, is het niet verstandig om hem aan te spreken.' Voor een goed pedagogisch klimaat is veiligheid volgens de leden van de expertmeeting essentieel. Dit betreft zowel de veiligheid in de omgeving, voor jongeren ten opzichte van elkaar, als veiligheid voor de jongerenwerker. Het creëren van een veilige leefomgeving van de jongeren behoort tot de competenties van de jongerenwerker. Maar de veiligheid van de jongerenwerker is niet altijd goed geregeld, vindt men. Zo is er een jongerenwerker die een groot (landelijk) gebied moet bedienen maar slechts de beschikking heeft over een mobiele telefoon om hulp in te roepen bij eventuele calamiteiten. Deze kwetsbaarheid wordt vaak miskend, vind en de experts. Het is van groot belang om de risico's zo veel mogelijk te beperken. Ook na een bedreigende situatie is goede begeleiding belangrijk, omdat jongerenwerkers anders sneller afhaken.

Ten tweede is opleiding een factor die kan leiden tot onzekerheid over het eigen handelen en opvoedingsverlegenheid. Voormalige ID-medewerkers en mensen met

een Melkert-baan die werkten als jongerenwerker, hadden soms te weinig specifieke opleiding genoten, zo blijkt tijdens de expertmeeting. Zij stonden dicht bij de doelgroep en hadden minder deskundige bagage. Dit vergrootte het gevoel van loyaliteit aan de jongeren, waardoor ze te weinig afstand hielden en angstig waren bij intimiderend gedrag. Verder zijn er in korte tijd veel zij-instromers toegetreden tot het vak, bijvoorbeeld voormalige politieagenten en docenten. Het ontbreekt deze mensen aan kennis van de leefwereld van jongeren, denken de experts. Ze zijn meer gericht op ingrijpen dan op procesmatig werken.

Het derde knelpunt dat kan leiden tot handelingsverlegenheid dat in de expertmeeting naar voren kwam, is de ontwikkeling van theorievorming in het jongerenwerk. Jongerenwerkers benaderen jongeren heel anders dan twintig jaar geleden. In de jaren tachtig is er de nodige ruimte geweest voor methodieontwikkeling; maar het afgelopen decennium heeft die stil gelegen. Nu is er weer sprake van. Er bestaat heel veel kennis, maar wat zijn werkbare elementen en algemene richtlijnen? Nu wordt nog te veel op lokaal niveau alsmaar het wiel opnieuw uitgevonden. Dat kost tijd, energie en geld. Maar het belang van het beschrijven en toetsen van interventies op hun effectiviteit is niet onomstreden; hierover wordt binnen het jeugd- en jongerenwerk nog veel discussie gevoerd (Fabri, 2009).

In principe moet kennis overdraagbaar zijn en is het van belang om aan de hand van voorbeelden te kunnen beschrijven hoe je werkt. Het probleem is echter dat de beste reactie per situatie verschillend kan zijn. Jongerenwerkers moeten beschikken over intuïtie, fingerspitzengefühl, voelsprietten. Niet iedereen heeft deze kwaliteiten. Dan kun je nog zoveel jaren een opleiding volgen, maar als je niet vanuit jezelf over deze kwalitei-

ten beschikt, ga je het in het jongerenwerk niet redden, geeft één van de experts aan. Een poll die gehouden werd op de Dag van het Jongerenwerk in 2010 geeft een ander beeld: 70 procent van de aanwezigen was het niet eens met de stelling 'Het vak jongerenwerker kun je niet leren in een opleiding. Je hebt het of je hebt het niet.' (www.dagvanhetjongerenwerk.nl)

De handelingsonzekerheid op de werkvloer wordt ook versterkt door de richtlijnen binnen de eigen instelling. Zo komt in de expertmeeting naar voren dat in een instelling de richtlijn is opgesteld dat bij bedreiging aangifte gedaan moet worden bij de politie. Een jongerenwerker die geconfronteerd wordt met een veertienjarige Marokkaanse jongen die roept: 'Ik maak je dood', is in dat geval dus verplicht om aangifte te doen. Hiermee slaat de instelling de plank volledig mis, geeft één van de experts aan. Zo drukt deze groep jongeren zich nu eenmaal uit. Van een daadwerkelijke bedreiging is geen sprake. Wanneer een jongerenwerker hiervan aangifte zou doen, maakt hij de vertrouwensband met de jongere kapot. Dergelijke richtlijnen worden volgens een lid van de expertmeeting opgesteld door personen die geen gevoel hebben voor de leefwereld van jongeren.

Als bijkomend probleem wordt door de experts naar voren gebracht dat het dikwijls de gemeente is die subsidie verstrekt en dus bepaalt wat het jongerenwerk moet leveren. Die hecht groot belang aan het uitvoerende werk. Er is geen geld voor kwaliteitsverbetering of professionalisering van het werk. Bovendien wil de gemeente vaak snel resultaat zien, terwijl het opbouwen van betekenisvolle relaties met jongeren tijd kost. Dit kan jongerenwerkers onder druk zetten.

Suggesties voor het doorbreken van handelingsverlegenheid

Om de bovengeschetste handelingsverlegenheid te doorbreken, zijn verschillende oplossingen denkbaar. De leden van de expertmeeting zijn het erover eens dat de instelling ruimte moet bieden voor deskundigheidsbevordering. Jongerenwerkers moeten met elkaar in gesprek over bijvoorbeeld het stellen van grenzen. Binnen de teams moet fundamenteel aandacht worden geschonken aan casuïstiek en dilemma's, zowel in de vorm van intervisie als in het (wekelijks) teamoverleg. Wanneer dat noodzakelijk is, moet ook supervisie en coaching aangeboden worden. Ook Vogelvang (2008) benadrukt het belang van gezamenlijke ethische reflectie binnen de organisatie ter ondersteuning van de begeleiders: 'Dit overleg kan apart georganiseerd worden (bijvoorbeeld op basis van incidenten), of toegevoegd worden als onderdeel van reguliere intervisie. Als uiting van het belang dat de organisatie hecht aan morele competentie, doen leidinggevenden in principe aan deze reflectie mee'. Ook is het volgens Vogelvang van belang dat er gedragscodes zijn, vertrouwenspersonen voor jongeren en medewerkers en afspraken over rapportage, besluitvorming en veiligheid: de door de organisatie gestelde normen moeten transparant zijn en een duidelijk kader bieden om over in discussie te gaan.' (Vogelvang, 2008)

De experts geven aan dat consensusbuilding en/of casuïstiekbespreking al wel op instellingsniveau plaatsvindt, maar dat er nog geen eenvormige nationale structuur voor bestaat. Ook zou het goed zijn om intervisiegroepen samen te stellen met jongerenwerkers uit verschillende instellingen. Dan is voor hen duidelijk dat zij niet de enigen zijn die met dergelijke dilemma's

worstelen. Dit haalt hen uit hun isolement. In het jongerenwerk is dergelijk overleg echter moeilijk te organiseren, denkt men, omdat het jongerenwerk is enorm versnipperd is.

Wat de opleiding van jongerenwerkers betreft, pleiten de deelnemers aan de expertmeeting voor een versnelde duale opleiding, waardoor ontbrekende competenties kunnen worden bijgebracht. Het landelijke competentieprofiel dat is opgesteld in samenwerking met Movisie zou daarbij als uitgangspunt moeten dienen. Als voorbeeld van een goed project wordt het Jos-project genoemd. Dit is opgezet in samenwerking met Zadkine. In dit project worden mensen specifiek opgeleid tot jongerenwerker. Een andere manier van leren zijn de meester-gezelconstructies, waarbij onervaren, jonge jongerenwerkers worden gecoacht door zwaargewichten, in een soort piramidevorm. Op deze manier kunnen onervaren jongerenwerkers in korte tijd veel bijleren. Voor deze manier van werkbegeleiding moet structureel werktijd worden vrijgemaakt, geven de experts aan.

Een laatste suggestie om mogelijke handelingsverlegenheid te doorbreken is het opstellen van een beroepscode, die een aanvulling vormt op het bestaande competentieprofiel van de jongerenwerk. Jongerenwerkers worden bijvoorbeeld geregeld door de politie aangesproken op hun burgerplicht om onregelmatigheden aan te geven. In een beroepscode kan worden vastgelegd hoe een jongerenwerker in dit soort situaties moet handelen. Door binnen de organisatie afspraken te maken (bijvoorbeeld aangifte te laten doen door de leidinggevende), ligt dit soort zaken niet meer als last op de schouders van de individuele jongerenwerker. Ook de beroepsvereniging pleit voor zo'n beroepscode. Tijdens discussies op conferenties blijkt dikwijls dat dit wense-

lijk is: 'Jongerenwerkers hebben geen beroepscode of vastgelegde beroepsethiek zoals maatschappelijk werkers en opbouwwerkers, terwijl ze geregeld voor ethische dilemma's staan.' (Fabri, 2009) Gelukkig heeft het de afgelopen jaren niet ontbroken aan initiatieven ter versterking, verdieping en professionalisering van het jongerenwerk. Fabri (2009) noemt in dit kader onder meer de opkomst van lectoraten en kwaliteitskringen, de door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) geïnitieerde Kenniskring voor tiener- en jongerenwerk en het opstellen van een beroepsprofiel voor jongerenwerkers.

5 *Positieafbakening binnen welzijn nieuwe stijl*

Afstemming en samenwerking

Uit de expertmeeting blijkt dat de afstemming tussen professionals in de sociale sector nogal eens moeizaam verloopt. De sociale sector is opgeknipt in vakjes, waardoor de samenhang soms niet meer duidelijk is. Organisaties die werken met jongeren, hanteren vaak verschillende grenzen of pedagogische visies. Dit is slecht voor jongeren, vinden de experts. Er zou een meer eenduidige aanpak moeten zijn. Jongeren vinden het niet erg als ze gestraft worden als ze grenzen hebben overschreden, maar ze vinden het wel erg als onduidelijk is waar precies de grenzen liggen, of als er verschillende grenzen blijken te zijn. Voor hen geldt het principe 'gelijke monniken, gelijke kappen', anders ervaren zij het als onrechtvaardigheid.

Verschillende spelers pakken jongeren dikwijls totaal verschillend aan. Zo is de politie veel strenger dan jongerenwerkers. In de samenwerking zit nu geen vaste lijn, bijvoorbeeld als het over radicalisering gaat. Van de jongerenwerkers worden wel namen en rugnummers verwacht van jongeren die betrokken zijn geweest bij rottigheid, maar andersom geldt dat zo lang er geen officiële aanklacht is ingediend, de politie geen namen doorgeeft aan de jongerenwerkers. Toch is de samen-

werking met de politie volgens de experts al wel een stuk beter dan in het verleden.

Jongerenwerkers hebben behoefte aan contact en uitwisseling met andere beroepsgroepen in de sociale sector, zeggen de professionals. Er wordt nauwelijks landelijk of lokaal met verschillende beroepsgroepen afgestemd. Dat is belangrijk voor het wij-gevoel van de beroepskrachten en voorkomt dat de buitenwereld (bijvoorbeeld de politiek) gaat bepalen wat te doen. Er hoeft geen sprake te zijn van een gelijke aanpak - de functies van de verschillende organisaties en bijbehorende professionals verschillen nu eenmaal - maar afstemming over de aanpak is wel wenselijk.

Een knelpunt in de samenwerking met andere instellingen is dat er bij de andere professionals te weinig kennis bestaat over de rol en de functie van het jongerenwerk. Het jongerenwerk wordt niet altijd met respect behandeld: het wordt soms afgedaan als een beetje balletje trappen met de jongeren. Het zou beter zijn als jeugdprofessionals uit verschillende sectoren elkaar veel vaker zouden zien, zowel op lokaal, regionaal als op landelijk niveau, zodat er meer duidelijkheid over het vak komt. Wanneer andere professionals kennis van de doelgroep willen, zullen zij het jongerenwerk serieus moeten nemen en werkafspraken moeten maken op basis van gelijkwaardigheid. Jongerenwerkers zouden zich hierin wat actiever en zelfverzekerder op mogen stellen: als maatschappelijke ondernemers die hun kennis kunnen verkopen. Binnen het jongerenwerk moet niet zozeer de nadruk worden gelegd op het verbeteren van de eigen kwaliteit, maar meer op het temperen van de verwachtingen van opdrachtgevers en publiek en het verduidelijken van waar het vak voor staat (Smits, aangehaald door Fabri, 2009).

Positionering jongerenwerk

Het jongerenwerk kan zich dus nog beter profileren, zodat anderen weten wat zij van een jongerenwerker kunnen verwachten. De bijdrage van het jongerenwerk in de pedagogische infrastructuur is volgens de leden van de expertmeeting dat zij een belangrijke rol hebben in het transitiemoment bij de doelgroep. Daar is heel veel kennis voor nodig. Het jongerenwerk heeft deze kennis. Tevens kunnen jongerenwerkers een monitorfunctie vervullen. Het gaat vaak mis met de jongere in een hulpverleningstraject. Als een jongerenwerker weet wat er is afgesproken tussen een hulpverlener en een jongere, kan de jongerenwerker de jongere hierop aanspreken. Hij kan in de gaten houden wanneer het mis gaat. Een andere functie van het jongerenwerk in de keten kan doorverwijzing zijn, bijvoorbeeld naar het Wmo-loket.

Het is niet de bedoeling dat als de jongerenwerker een jongere overdraagt aan een andere professional, het hele proces weer opnieuw moet beginnen. Deze professional en de jongere kennen elkaar nog niet, hebben nog geen vertrouwen in elkaar, maar vaak wel allerlei (wellicht onterechte) wederzijdse beelden. Het jongerenwerk zorgt dan voor een 'warme' overdracht, blijft betrokken en zorgt voor goede nazorg. Toch komt het vaak voor dat er na een warme overdracht van de jongeren aan het hulpverleningscircuit geen terugkoppeling is. Hulpverleners kennen de sociale kaart niet goed en houden elkaar vaak niet goed op de hoogte van hoe het nu met de jongere gaat. Ook de jongerenwerkers zelf moeten de sociale kaart en de bijbehorende professionals goed kennen. Het is een belangrijke taak

van de lokale overheid om te investeren in ketensamenwerking.

Het belang van netwerkontwikkeling door het jongerenwerk wordt door professionals onderkend. Een moderne jongerenwerker investeert niet alleen in jongeren, maar ook in de sociale contacten met volwassenen, organisaties en instanties en beschouwt de sociale omgeving van de doelgroep ook als zijn werkgebied. Hij is zich er bovendien van bewust dat het jongerenwerk niet meer (maar ook niet minder) is dan een schakel in het netwerk van jeugdvoorzieningen. Per definitie is het jongerenwerk dan ook aangewezen op samenwerking (Van Ginkel et al., 2006). Ook in de expertmeeting wordt op het belang van de verbindende functie van het jongerenwerk gewezen: het gaat om het leggen van sociale verbindingen.

6 *De verbindende opdracht*

Het jongerenwerk is meer dan alleen het organiseren van laagdrempelige activiteiten voor jongeren. De jongerenwerker moet een actieve rol aannemen in de interactie met jongeren. Jongeren moeten zowel begeleid en gestimuleerd worden in hun ontwikkeling, als bijgestuurd worden in geval van maatschappelijk onacceptabel gedrag. De laatste jaren is hierin een verdiepingsslag gemaakt. Er wordt nu meer nadruk gelegd op het mobiliseren van jongeren en het versterken van hun eigen kansen en vaardigheden. De jongerenwerker speelt hierbij een faciliterende of verbindende rol. Daarnaast is de ontmoetingsfunctie van het jongerenwerk verbreed. Er wordt meer wijkgericht gewerkt, waardoor ontmoetingen mogelijk worden tussen jongeren van verschillende groepen en met andere generaties. Daardoor kunnen zij zich beter inleven in elkaars leefwereld. Meer mensen worden bereikt en de sociale cohesie binnen de wijk wordt vergroot. De jongerenwerker heeft dus ook een maatschappelijke rol. Kortom, het jongerenwerk heeft een brede opdracht binnen de huidige pedagogische infrastructuur.

Echter, uit de literatuur en de expertmeeting komt naar voren dat jongerenwerkers op de werkvloer geregeld voor moeilijke keuzes komen te staan. De brede pedagogische opdracht kan in de praktijk leiden tot dilemma's en spanningen. Zo blijkt de afbakening van de doelgroep (hoe problematisch moeten of mogen

de jongeren zijn?) tot discussie te leiden, is er geen eenduidige visie op het al dan niet aanbieden van categorale activiteiten, verschillen de meningen over een harde of een zachte aanpak van risicojongeren en kan een jongerenwerker van dezelfde etniciteit zowel een voordeel als een nadeel zijn in de benadering van de doelgroep. In de praktijk blijken dit soort morele dilemma's binnen het jongerenwerk dikwijls te leiden tot handelingsverlegenheid, mede doordat jongerenwerkers onvoldoende gesteund worden door een richtinggevend normatief kader. Dit gebrek aan daadkracht en twijfels over het eigen handelen kan ook nog eens worden versterkt door gevoelens van onveiligheid, onvoldoende opleiding, te weinig theoretische achtergrond, tegenstrijdige richtlijnen binnen de eigen instelling en druk van buitenaf.

Om jongerenwerkers handvatten aan te reiken om deze dilemma's te herkennen en de handelingsverlegenheid te doorbreken, zijn ontwikkelingen nodig op de verschillende terreinen. Zo is een gedegen opleiding tot jongerenwerker belangrijk, met meer aandacht voor methodisch werken en het analyseren en diagnosticeren van probleemsituaties. Ook moet er beschikking zijn over voldoende middelen voor professionalisering van de jongerenwerkers, onder meer door middel van intervisie, supervisie en bijscholing. Verder kan casuïstiekbespreking en consensusbuilding, ook op nationaal niveau, richtlijnen opleveren voor de werkvloer. Daarnaast is meer kennis, zowel vanuit de wetenschap als vanuit de praktijk, wenselijk. Hierdoor ontstaat er voor jongerenwerkers een helder kader voor de invulling van hun pedagogische rol en hoe te handelen bij morele dilemma's. Ten slotte is niet alleen betere overeenstemming binnen de eigen beroepsgroep belangrijk, maar ook meer profilering van het jongerenwerk bij andere

beroepsgroepen. Dan weten ook andere professionals wat zij van jongerenwerkers kunnen verwachten en kunnen zij meer gebruik maken van hun expertise.

We kunnen concluderen dat het jongerenwerk bij uitstek een verbindende functie heeft: het vult het 'pedagogische gat' bij jongeren die tussen wal en schip dreigen te vallen; het combineert individuele opvoedingsdoelen met maatschappelijke wensen en het vormt een verbindende schakel tussen de verschillende spelers in het jeugdveld. Gezien deze brede pedagogische opdracht van het jongerenwerk is het van belang dat er in de nabije toekomst ruimte blijft voor de ondersteuning en professionalisering van jongerenwerkers. Als het jongerenwerk alleen nog 'een gezellig potje voetbal' kan bieden, zijn we terug bij af.

Literatuur

- Aarrass, F., A. Bouyeri, J. Gefferie, D. Grent & M. Vermeulen (2003). *Werken met Marokkaanse jongens. Handleiding voor het jongerenwerk*. Amsterdam: Amsterdams Centrum Buitenlanders.
- Bakker, K. & S. van Oenen. (2007). Vernieuwing van de pedagogische infrastructuur. *Jeugd en Co* nr. 1, pp. 20-29.
- Bahara, H. (2008). 'Nederlanders leerden me direct te zijn'. Saïd Bensalam wil Marokkanen met elkaar confronteren. *Contrast*, september.
- Bochardt, B. & J. Buijze (2003). *Nieuwe Kansen. Hét jeugdprogramma van Kanaleneiland*. Amsterdam: Salomé.
- Coussée, F. (2006). *De pedagogiek van het jeugdwerk*. Gent: Academia Press.
- Doorn, L. van (2008). Morele oordeelsvorming. Lectorale rede Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening. *Maatwerk*, pp. 4-7.
- Duncan, B. & J. Sparks (2005). *Heroic clients, heroic agencies: partners for change*. Florida: Institute for the study of therapeutic change.
- Elderman, E. & P. Jansen (2006). *Het Rotterdamse Jongerenwerk. Functies, kerntaken, competenties, methoden*. Woerden: Van Montfoort.

Fabri, W. (2009). Professionalisering van het jongerenwerk. Jongerenwerker moet voldoen aan steeds hogere eisen. *Jeugd en Co*, nr. 1, pp. 17-26.

Ginkel, F. van, R. Veenbaas, J. Noorda & W. Fabri (2006). *Jongerenwerk. Stand van zaken en perspectief*. Utrecht, Amsterdam: NIZW Jeugd/SWP.

Gurp, R. van, (2008). *Kwaliteiten van het jongerenwerk in het kader van 'jeugd en veiligheid'*. Rotterdam: PJ Partners.

Hazekamp, J.L. et al. (1994). *Sociaal-cultureel jeugdwerk: stand van zaken en perspectieven*. Utrecht: NIZW.

Ince, D., M. Beumer, H. Jonkman, & M. Vergeer (2004). *Veelbelovend en effectief*. Utrecht: NIZW.

Karssing, E. (2007). *Morele competenties in organisaties*. Assen: Van Gorcum.

Kooijman, H. (2001). Te soft geweest. Welzijnswerk in Kanaleneiland. *0/25 Tijdschrift over jeugd*, nr. 7.

Kooijman, H. (2004). De opvoedende werking van spelregels. Jongerenwerk legt contact via sport. *0/25: Tijdschrift over jeugd*, nr. 5.

Kooijman, H. (2005). *Een groep apart? Jongerenwerk en etniciteit*. Amsterdam: BV Uitgeverij SWP.

Kooijman, H. (2005). Apart integreert beter. Etnische scheiding in het jongerenwerk. *0/25: Tijdschrift over jeugd*, nr. 1.

Kooijman, H. (2007). Waartoe voeden we eigenlijk op? Als ze maar gelukkig zijn. *Jeugd en Co*, nr. 1, pp. 6-11.

Laan, G. van der (2002). *Legitimatieproblemen in het maatschappelijk werk*. Amsterdam: SWP Books.

RMO (2008). *Tussen faneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Amsterdam: SWP.

Rovers, B. & M. Kooijman (ed.) (2008). *Werken met risicojongeren. Handboek voor sociale professional*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.

Schwarze, K. & S. van Woudenberg (2004). *Zoek jongeren op waar ze te vinden zijn. Methodiek-beschrijving voor het jongerenwerk Utrecht*. Utrecht: Stads advies.

Stam, C. (2007). Etnische verschillen handig voor jongerenwerk. 'Het gaat om de persoon, niet om de cultuur'. *Zorg + Welzijn magazine*, nr. 4.

Tilburg, L. van, (2003). Het pedagogisch gat. Gemeenten en jongerenwerkers ontwijken moeilijke jeugd. *Binnenlands bestuur*, nr. 45, p. 13.

Tonkens, E., J. Uitermarkt & M. Ham (ed.) (2006). *Handboek moraliseren. Burgerschap en ongedeelde moraal. Jaarboek TSS*. Amsterdam: Van Gennep.

Vogelvang, B. (2008). Morele dilemma's bij het werken met risicojongeren: bronnen en mogelijkheden. In: B. Rovers & M. Kooijman (ed.), *Werken met risicojongeren. Handboek voor sociale professionals*. 's Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.

Winter, de, M. (1995). *Kinderen als medeburgers. Kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief*. Utrecht: De Tijdstroom.

Manoeuvreren in een mijnenveld. Radicalisering moslim-jeugd doet appel op welzijnswerk (2005). *Zorg en Welzijn*, nr. 4.

Geraadpleegde websites:

www.mogroep.nl

www.dagvanhetjongerenwerk.nl

www.jongerenwerker.nl

www.nji.nl

Colofon

Dit betreft een publicatie die uitkomt binnen het VWS-programma "Beter in Meedoen". Dit meerjarige programma is gericht op de vernieuwing en kwaliteitsverbetering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Meer informatie over dit programma kunt u vinden op de website: www.invoering-wmo.nl

Opdrachtgever/financier	Ministerie van VWS, Programma "Beter in Meedoen"
Auteurs	Dr. S.L. Ketner Drs. M. Flikweert Dr. M.J. Steketee
Redactie	Prof. dr. J.C.J. Boutellier drs. T. Nederland dr. M.M.J. Stavenuiter
Omslag Uitgave	Grafital, Eindhoven Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl Website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl/wmoinnovatiebank>

ISBN 978-90-5830-4537

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2011.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Essay

In de huidige pedagogische civil society hebben niet alleen ouders, maar ook opvoedprofessionals en -vrijwilligers, een taak in de opvoeding van jongeren. In dit essay bekijken we de pedagogische opdracht van één van de spelers in het jeugdveld nader: het jongerenwerk.

De pedagogische opdracht van het jongerenwerk heeft de afgelopen jaren een hoge vlucht genomen, het is veel meer dan alleen het aanbieden van gezellige activiteiten. Er ligt voor jongerenwerkers zowel de opdracht in het versterken van de krachten van individuele jongeren, als in het bij elkaar brengen van mensen in de wijk of stad. In de praktijk blijkt dat deze brede pedagogische opdracht kan leiden tot dilemma's bij jongerenwerkers en zelfs tot handelingsverlegenheid op de werkvloer. Het is belangrijk dit te doorbreken, om zo de verbindende opdracht van het jongerenwerk te kunnen blijven realiseren.

www.verwey-jonker.nl/wmoinnovatiebank

